שָׂכִיר בִּזְמַנּוֹ נִשְׁבָּע וְנוֹטֵל – אם תבע השכיר את שכרו מבעל הבית ביום שסיים את מלאכתו, ובעל הבית טוען שכבר שילם בתחילת היום, על אף שמן הדין היה על בעל הבית להשבע שנתן ולהיפטר, תיקנו חכמים שישבע השכיר שלא קיבל את שכרו, ויטול את השכר מבעל הבית, משום ששששו חכמים שבעל הבית הטרוד בפועליו שילם לפועל אחר ויסבור שנתן לפועל זה. הרי מבואר במשנה זו שרק בִּשְׂכִיר הוּא דְּרָמוּ רַבָּנַן שְׁבוּעָה עָלֵיהּ – הטילו חכמים שבועה על השכיר התובע, מִשּׁוּם דְּבַעַל הַבַּיִת טָרוּד בְּפוֹעֲלָיו וחששו שיטעה וישבע לשקר, אֲבָל הָכָא – בנידון זה שטוען השוכר ששילם את דמי השכירות בתחילת היום, שׁוֹכֵר מְהֵימָן בִּשְׁבוּעָה לומר ששילם, ויפטר כדין כל כופר בטענת ממון, שהטילו עליו חכמים 'שבועת היסת'.

מביאה הגמרא בשם רב נחמן דין נוסף בדיני שכירות: אָמַר רָבָא אָמַר רַב נַחְמָן, הַאי מַאן דְּאוֹגַר לֵיהּ בֵּיתָא לְחַבְרֵיהּ לַעֲשַׂר שְׁנִין – המשכיר בית לחבירו לעשר שנים, וְכָתַב לֵיהּ שְׁטָרָא – שטר שכירות לעשר שנים, אלא שלא כתב בשטר זמן התחלת השכירות, וּלְאַחַר כַּמָּה שָׁנִים שָׂדַר הַשּׁוֹכֵר בבית, אָמַר לֵיהּ – המשכיר לשוכר, נְקִיטַת חָמֵשׁ שְׁנִין – כבר חמש שנים הבית בידך ולא נותרו לך אלא עוד חמש שנים, והשוכר טוען לא דרתי בבית אלא שלש שנים, מְהֵימָן – נאמן המשכיר בדבריו, ואין לשוכר אלא עוד חמש שנים מזמן זה, משום שקרקע בחזקת בעליה עומדת על כל ספק הבא לפנינו.

שואלת הגמרא: אָמַר לֵיהּ רַב אַחָא מִדִּפְתִּי לְרַבִינָא, אֶלָּא מֵעַתָּה – אם כדברי רב נחמן שהמשכיר נאמן לומר שפרע לשוכר חמש שנים מתוך התחייבותו לעשר שנים, באופן דְּאוֹזְפֵיהּ – הִלוה אדם לחבירו מֵאָה זוּזֵי בִּשְׁטָרָא – וכתב עליהם שטר הלוואה, וְאָמַר לֵיהּ – הלוה למלוה פְּרַעְתִּיךְ פַּלְגָא – מחצית החוב, הָכִי נַמִּי דְּמְהֵימַן – וכי גם בזה יהיה הלוה נאמן, ודאי אי אפשר לומר כן שהרי לשם כך כותבים שטר כדי שלא יוכל הלוה לומר פרעתי. וכיון שכן, מדוע שונה משכיר ושוכר מהלואה. מיישבת הגמרא: אָמַר לֵיהּ רבינא, הָכִי הַשְׁתָּא – כך אתה מדמה, הלא שונה הלואה משכירות, שהרי הָתָם – בהלואה, הַשְׁטָר לְגוּבְיָנָא קָאֵי – לגבות בו הוא עומד, וְאִם אִיתָא דְּפָרְעֵיהּ – אם אכן פרע הלוה חלק ממנו, אף על פי שאינו יכול לקרעו שהרי לא נפרע כל החוב, מכל מקום אִיבָּעֵי לֵיהּ לְמִכְתְּבָא אַגַבֵּיהּ – היה צריך הלוה לכתוב על גב השטר שנפרע מקצתו, אִי נַמִּי, מֵיכְתַּב עֲלֵיהּ תִּבְרָא – או לכתוב שובר על חלק מהחוב שנפרע, וכיון שלא כתוב על השטר כלום, ואין ללוה שובר מהמלוה ששילם, מוכח מכך שהלוה לא פרע את חובו, אֲבָל הָכָא – בשכירות, אָמַר לֵיהּ המשכיר לשוכר, הַאי דְּכָתְבֵי לְךָ שְׁטָרָא – מה שכתבתי לך שטר, אינו כדי שתהיה נאמן לתבוע לעולם עשר שנים, אלא כְּדֵי דְּלָא תֶּחֱזוֹק עֲלֵיהּ – שלא תחזיק בבית ותאמר שלי הוא שקניתיו, שהרי המחזיק בבית שלש שנים נאמן לטעון שקנה אותו ואינו צריך להראות שטר מכירה, ולכן כתבתי שטר שכירות שיתפרסם בכך שהבית אינו שלך ואינך דר בו אלא בשכירות, וכיון שאין השטר מוכיח שהמשכיר חייב, לכך נאמן המשכיר לומר שהשוכר כבר דר בבית חמש שנים, שקרקע בחזקת בעליה עומדת, ועל השוכר להביא ראיה שהמשכיר חייב לו יותר.

מביאה הגמרא דין נוסף מרב נחמן: אָמַר רַב נַחְמָן, שׁוֹאֵל אָדָם כלי מחבירו בְּטוּבּוֹ – כל זמן שהכלי טוב וראוי לשימוש, כגון שאמר השואל 'השאילני כלי זה בטובו' ואמר המשאיל 'הן', הרי הכלי שאול לו לְעוֹלָם, ואף אם החזירו, רשאי לשוב ולקחתו ללא הסכמת הבעלים כל זמן שהכלי ראוי למלאכתו. וְאָמַר עַל כָּךְ רַב מָרֵי בְּרֵהּ דְּרַב שְׁמוּאֵל [–בן בתו של שמואל], וְהוּא דְּקָנֵי מִינֵּיהּ – דינו של רב נחמן אינו אלא כשעשה השואל קנין עם המשאיל להשתמש בחפץ. אבל אם לא עשה קנין, כאשר מחזיר הוא למשאיל את החפץ פעם אחת, שוב אינו חייב להשאיל לו את החפץ, כיון שקנין משיכה הראשונה נגמר בהשבת החפץ. וְאָמַר עַל כָּךְ רַב מָרֵי בְּרֵהּ דְּרַב אַשִׁי, וּמְהַדַּר לֵיהּ קָתָנֵי – כאשר נשבר הכלי ואינו ראוי לשימוש, חייב השואל להחזיר את הקת ושאר השברים של הכלי, ואסור לו לתקנו ולהשתמש בו, שהרי לא שאל את הכלי אלא כל זמן שהוא טוב ולא אחר שנשבר.

אָמַר רָבָא, הַאי מַאן דְּאָמַר לֵיהּ לְחַבְרֵיהּ אוֹשְׁלַן מָרָא – האומר לחבירו השאילני מעדר לְמִירְפַּק בֵּיהּ הַאי פַּרְדֵּיסָא – לעדור בו פרדס זה, רָפִיק בֵּיהּ הַהוּא פַּרְדֵּיסָא – עודר בו אותו הפרדס, ואינו יכול להשתמש בו לפרדס אחר, שהרי לא הושאל לו אלא בשביל פרדס זה. אבל האומר לחבירו השאל לי מעדר כדי לעדור בו פַּרְדֵּיסָא – פרדס, ולא אמר איזה פרדס, רָפִיק בֵּיהּ כָּל פַּרְדֵּיסָא דְּבָעֵי – עודר בו פרדס אחד איזה שירצה, בין גדול בין קטן, בין אם הוא שלו בין של חבירו. ואם אמר השאל לי מעדר לעדור בו פַּרְדֵּיסֵי – פרדסים, רָפִיק וְאָזֵיל כָּל פַּרְדֵּיסֵי דְּאִית לֵיהּ – עודר והולך את כל הפרדסים שיש לו, ואין אומרים שהתכוין רק למיעוט פרדסים כלומר שנים ולא יותר, וּמְהַדַּר לֵיהּ קָתֵיהּ – ומכל מקום חייב השואל להחזיר את הקת של הכלי לכשישבר הכלי וכן את שאר חלקי הכלי אם נשברו, שהרי הכלי שאול בידו לשימוש, ולא קנאו שיהיה שלו לעולם. וכעין זה אָמַר רַב פָּפָּא, הַאי מַאן דְּאָמַר לֵיהּ לְחַבְרֵיהּ אוֹשְׁלַן הַאי נַרְגּוּתָא – האומר לחבירו השאל לי בארה מים זו, וְנָפְלָה הבאר, לֹא בָּנֵי לָהּ – אין השואל רשאי לבנות את הבאר ולהשתמש בה, כיון שנגמרה השאלה הראשונה בשנפלה הבאר, ואת הבאר החדשה שבונה עבשיו לא השאיל לו בעל הקרקע. אבל אם אמר השאל לי נַרְגּוּתָא – באר מים סתם ולא פירש לו איזו באר, וְנָפְלָה הבאר, בָּנֵי לָהּ – רשאי השואל לבנותה ולהשתמש בה, כיון שלא פירש לו באר מסויימת. ואם אמר השאל לי בֵּי נַרְגּוּתָא – מקום לחפירת באר, כְּרֵי וְאָזֵיל כַּמָּה נַרְגּוּתֵי בְּאַרְעֵיהּ עַד דְּמַתְרְמֵי לֵיהּ – הולך וכורה כמה בארות שירצה באותה קרקע שהושאלה לו, עד שימצא באר טובה שיש בה מים, וְצָרִיךְ לְמֵיקְנֵי מִינֵּיהּ – אמנם צריך השואל לעשות קנין על זכות שמוש בקרקע, שאם רק הסכימו ביניהם בדיבור בלא קנין, יכול המשאיל לחזור בו בכל זמן שירצה:

משנה

הַמַּשְׁכִּיר בַּיִת לַחֲבֵירוֹ לזמן קצוב וְנָפַל הבית, חַיָּיב המשכיר לְהַעֲמִיד לוֹ בַּיִת אחר עד סוף זמן שכירותו. הָיָה הבית ששכר קָטָן, לֹא יַעֲשֶׂנּוּ המשכיר בית גָּדוֹל, שיכול השוכר לומר איני חפץ לדור בבית גדול. וכן אם היה הבית גָּדוֹל, לֹא יַעֲשֶׂנּוּ קָטָן, שיכול השוכר לומר איני חפץ בבית קטן. היה חדר אֶחָד, לֹא יַעֲשֶׂנּוּ שְׁנַיִם, שיכול השוכר לומר רצוני באחד ולא בשנים. שכר ממנו שְׁנַיִם – שני חדרים לֹא יַעֲשֶׂנּוּ חדר אֶחָד, שיכול השוכר לומר רצוני בשנים. לֹא יִפְחוֹת מִן הַחֲלוֹנוֹת – ממנין החלונות שהיו בבית, וְלֹא יוֹסִיף עֲלֵיהֶם – על מנין החלונות, אֶלָּא מִדַּעַת שְׁנֵיהֶם – שיסכימו על כך השוכר והמשכיר:

גמרא

מבררת הגמרא את דברי המשנה: חַיָּיב דָּמֵי – באיזה אופן שנינו שאם נפל הבית חייב המשכיר להעמיד לשוכר בית אחר, אִי דְּאָמַר לֵיהּ – לשוכר בַּיִת זֶה אני משכיר לך, וְנָפַל הבית, מדוע חייב להעמיד לשוכר בית חדש, הלא אָזֵל לֵיהּ – הלך הבית ששכר, ומזלו של השוכר גרם לו, שהרי לא התחייב לו המשכיר אלא בית זה. וְאִי דְּאָמַר לֵיהּ בַּיִת סְתָם אני משכיר לך, אֶחָד אַמַּאי לֹא יַעֲשֶׂנּוּ שְׁנַיִם, קָטָן אַמַּאי לֹא יַעֲשֶׂנּוּ גָּדוֹל – מדוע שנינו שאסור למשכיר לשנות מאחד לשנים או מקטן לגדול, הרי כיון שלא אמר איזה בית משכיר לו, יכול להעמיד לו כל בית שירצה. מיישבת הגמרא: אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, במשנתינו מדובר שאמר בית סתם, ומכל מקום אסור לשנות, משום דְּאָמַר לֵיהּ – לשוכר, בַּיִת שֶׁאֲנִי מַשְׁכִּיר לְךָ מִדָּת אַרְכּוֹ כָּךְ וְרָחְבּוֹ, וכיון שהתחייב על בית קטן אינו יכול לשנות לגדול וכן להיפך.

שואלת הגמרא: אִי הָכִי – אם כדברי ריש לקיש, מַאי לְמֵימְרָא – מה חדשו במשנתינו שאסור לו לשנות, הלא בפירוש התנה עמו

המשך בעמוד רכא

כן. מיישבת הגמרא: **אֶלָּא כִּי אָתָא** [–כשבא] **רָבִין אָמַר** בשם **רַבִּי לָקִישׁ**, שמדובר במשנתינו **דְּאָמַר לֵיהּ** – לשובר **בַּיִת כָּזֶה אֲנִי מַשְׁכִּיר לְךָ**, והראה לו את הבית, ונפל. שואלת הגמרא: **וְאַמַּאי** – ועדיין אחר פירושו של רבין, **מַאי לְמֵימְרָא** – מה חידשו במשנתינו, הלא גם זה פשוט שאם אמר 'בית כזה' אינו יכול לשנות. משיבה הגמרא: **לֹא צְרִיכָא** – לא הוצרכו לחדש דין זה אלא באופן **דְּקָאֵי אַנּוּהָא דְּנַהֲרָא** – שהבית עומד על שפת הנהר, **מַהוּ דְּתֵימָא** – הייתי אומר **מַאי 'כָּזֶה'** – מה שאמר בית כזה אני משכיר לך, כוונתו **דְּקָאֵי אַנּוּהָא דְּנַהֲרָא** – לבית העומד על שפת הנהר, שהוא מקום חשוב לאנשים ומקפידים על כך, אבל אין כוונתו להתנות עמו על גודל הבית, **קָא מַשְׁמַע לָן** משנתינו שהאומר 'כזה' חייב להעמיד בית כזה ממש באותו גודל ובאותו מקום:

הדרן עלך השואל

פרק תשיעי - המקבל שדה מחבירו

פרק זה עוסק בעיקרו בדיני אדם המקבל שדה מחבירו, אם כי נתבארו בו גם מעט מדיני בר מצרא, וכן דיני משכון ודיני 'ביומו תתן שכרו'.

ישנם שלושה אופנים שבהם מקבל אדם שדה מחבירו. האופן האחד הוא אריסות. דהיינו, שנוטל האריס את שדהו של בעל הבית ומתעסק בה לחורשה ולזורעה, ולאחר מכן נוטל הוא חלק בפירות כפי מה שקצבו ביניהם, מחצה או שליש או רביעה. ובאופן זה אין האריס משלם לבעל השדה מאומה משלו אלא ממה שצמח בשדה, ולפיכך אם לא צמח מאומה אינו חייב כלום. אמנם אין הדברים אמורים אלא באופן שלא פשע האריס בעבודתו, אך אם פשע ולא נתעסק בה עליו לשלם לבעלים, ויתבארו דיניו בהמשך הפרק. כמו כן יתבארו דיני החלוקה בין האריס ובין בעל השדה, הן לענין ההשקעה הנדרשת להוצאות שמירת השדה והשקאתה וכדומה, והן לענין חלוקת שאר הרווחים שיש מן השדה לבד מגידול הפירות.

האופן השני הוא המקבל שדה בחכירות. דהיינו, שמקבל את השדה תמורת סכום קבוע של פירות שמתחייב לשלם לבעלים, בין אם תצמיח השדה פירות ובין אם לא תצמיח, אלא שאם הצמיחה עליו לשלם לו את הפירות מתוך השדה, ואם לא הצמיחה קונה פירות בשוק ונותן לו. אמנם, ישנם אופנים שפטור החוכר מלשלם לבעלים, כגון אם נשתדפו כל השדות או אכלם חגב וכדומה, ויבוארו הדינים בהמשך הפרק.

האופן השלישי הוא השכירות, שדינה כדין החכירות, אלא שאינו מתחייב ליתן לבעלים פירות אלא מעות.

כתב הרמב"ם בפירוש המשנה (מ"א), שלמרות שאריסות נקראת בשם 'קבלנות', מכל מקום נאמר שם 'מקבל' בסתם אף על חכירות ושכירות, והרי זה כאילו נאמר 'המקבל שדה בחכירות'.

משנה

אדם **הַמְקַבֵּל שָׂדֶה מֵחֲבֵירוֹ** באריסות או בחכירות, עליו לנהוג בה כפי מנהג המקום, **וּלְפִיכָךְ מָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ הַכֹּל לְקַצּוֹר** את תבואתם במגל, ולהשאיר את שורשי התבואה באדמה, **יְקַצּוֹר** אף הוא, **וּבְמָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ לַעֲקוֹר** את התבואה מחיבורה בקרקע יחד עם השורשים, **יַעֲקוֹר** אף הוא, ואינו רשאי לשנות.

כמו כן, במקום שנהגו הכל **לַחֲרוֹשׁ אַחֲרָיו** – לאחר הקצירה או העקירה, כדי להפוך את השורשים של העשבים הרעים הטמונים בקרקע, שלא יחזרו ויצמחו לכשתזרע הקרקע שוב, **יַחֲרוֹשׁ** אף המקבל את הקרקע.

הַכֹּל כְּמִנְהַג הַמְּדִינָה – וכן בכל שאר עניני השדה יש לילך לפי המנהג באותה מדינה.

עתה מבארת המשנה כיצד יש לאריס לחלוק עם בעל השדה: **כְּשֵׁם שֶׁחוֹלְקִין** האריס **בְּתְבוּאָה** עצמה, למחצה או לשליש או לרביע, **כָּךְ חוֹלְקִין הם בְּתֶבֶן וּבְקַשׁ, וּכְשֵׁם שֶׁחוֹלְקִין הם בַּיַּיִן, כָּךְ חוֹלְקִין**

בְּזְמוֹרוֹת – בענפים שנקצצו מן הגפן, וּבָקָנִים שעליהם מעמידים את הגפנים כדי שלא ינזקו מהקרקע. וּשְׁנֵיהֶם [–האריס ובעל הבית] מְסַפְּקִין אֶת הַקָּנִים החדשים הנדרשים בכל שנה לצורך הכרם:

גמרא

תָּנָא, מָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ הכל לְקַצּוֹר את תבואתם ולהשאיר את שורשי התבואה בקרקע, אֵינוֹ רַשַּׁאי לַעֲקוֹר, ובמקום שנהגו לַעֲקוֹר התבואה עם השורשים אֵינוֹ רַשַּׁאי לְקַצּוֹר, וּשְׁנֵיהֶם – בין האריס ובין בעל הבית, מְעַבְּרִין זֶה עַל זֶה שלא לשנות ממנהג המקום.

מבארת הגמרא את טעם הדבר: מקום שנהגו לְקַצּוֹר אֵינוֹ רַשַּׁאי לַעֲקוֹר, מאחר שיש לכל אחד מהם סיבה להעדיף את הקצירה. שאם יחפוץ המקבל לעקור במקום לקצור, הַאי אָמַר – יכול בעל הבית לומר לו, חפץ אני שתקצור בדווקא, משום דִּבְעִינָא דְּיִתְבַּן לִי אַרְעָאי – רוצה אני שישאר התבן בקרקע, כדי שלא אצטרך לזבלה לשנה הבאה. וְהַאי אָמַר – ואם חפץ בעל הבית שיעקור המקבל את התבואה, יכול הוא לומר לו לָא מָצֵינָא – אין בכוחי לטרוח לעקור את התבואה, שהעקירה קשה מן הקצירה. וכן במקום שנהגו לַעֲקוֹר אֵינוֹ רַשַּׁאי לְקַצּוֹר, מאחר שיש לכל אחד סיבה להעדיף את העקירה, הַאי אָמַר בעל הבית יכול לומר בְּעִינָא דְּיִתְנְקֵר אַרְעָאי – רצוני שתהיה אדמתי נקיה משאריות התבן, וְהַאי אָמַר – והמקבל יכול לומר בְּעִינָא תִּיבְנָא – חפץ אני לחלוק עם בעל הבית אף בתבן, ואין אני רוצה להשאירו בקרקע.

שואלת הגמרא: וּשְׁנֵיהֶם מְעַבְּרִין זֶה עַל זֶה לָמָּה לִי – מדוע הוצרכה הברייתא להוסיף ששניהם מעכבים זה על זה, הרי ניתן ללמוד דין זה מן הרישא של הברייתא. מבארת הגמרא: מַה טַּעַם קָאָמַר, מַה טַּעַם שבמקום שנהגו לְקַצּוֹר אֵינוֹ רַשַּׁאי לַעֲקוֹר, ובמקום שנהגו לַעֲקוֹר אֵינוֹ רַשַּׁאי לְקַצּוֹר, מִשּׁוּם דִּשְׁנֵיהֶם מְעַבְּרִין זֶה עַל זֶה – שלשניהם יש טענה זה על זה שלא לשנות ממנהג המקום, וכמו שנתבאר.

שנינו במשנה, שבמקום שנהגו לַחֲרוֹשׁ אַחֲרֵיו [–לאחר הקצירה או העקירה] יַחֲרוֹשׁ אף המקבל: שואלת הגמרא: פְּשִׁיטָא שאינו רשאי לשנות ממנהג המקום. ומשיבה: לָא צְרִיכָא אלא בְּאַתְרָא דְּלָא מְנַכְּשֵׁי – במקום שאין רגילים לנכש את העשבים הרעים מתוך התבואה בעוד שהיא מחוברת בקרקע, וְאָזַל אִיהוּ וְנַכֵּישׁ – והלך המקבל וניכש, מַהוּ דְּתֵימָא דְּאָמַר לֵיהּ הַאי דְּנַכֵּישְׁנָא אַדַּעְתָּא דְּלָא כָּרֵיבְנָא לָךְ – מה שניכשתי את השדה הוא על דעת שלא אצטרך לשוב ולחרוש לאחר הקצירה, קָא מַשְׁמַע לָן שאין הוא נפטר בזה, משום דְּאִיבָּעֵי לֵיהּ לְפָרוּשֵׁי לֵיהּ – היה לו לפרש שמנכש במקום החרישה.

שנינו במשנה: הַכֹּל כְּמִנְהַג הַמְּדִינָה: שואלת הגמרא: הַכֹּל לְאַתּוּיֵי מַאי – מה בא לרבות כלל זה. ומבארת: לְאַתּוּיֵי הָא דְּתָנוּ רַבָּנָן, מָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ בעלי השדות לְהַשְׁכִּיר לאריס אף את האילנות שעל גַּבֵּי הקַּרְקַע, כגון שיש בשדה התבואה כמה אילנות הנותנים פירות, מַשְׁכִּירִין – אף האילנות מושכרים לאריס עם השדה ונוטל חלק בפירותיהם, אף שאינו צריך לטרוח כלל בגידולם. ובְּמָקוֹם שֶׁאֵין [–שלא] נָהֲגוּ לְהַשְׁכִּיר את האילנות, אֵין מַשְׁכִּירִין – אין הם מושכרים עם השדה.

שואלת הגמרא: מָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ לְהַשְׁכִּיר מַשְׁכִּירִין, פְּשִׁיטָא שאינו רשאי לשנות ממנהג המקום. ומשיבה: לָא צְרִיכָא אלא במקום דְּכוּלֵּי עָלְמָא הָכֵי הָוֵי בְּתִילְתָא – שרגילים הכל ליתן שדה לאריס על מנת שיטלו הבעלים שליש מן התבואה והאריס שני שלישׁ, וְאָזַל אִיהוּ וְיָהֵיב לֵיהּ בְּרֵיבְעָא – והלך בעל שדה זה ונתנה לאריס על מנת שיטלו הבעלים רק רבע מן התבואה והאריס שלושה רבעים, מַהוּ דְּתֵימָא דְּאָמַר לֵיהּ בעל השדה לאריס, הַאי דְּבַצְרֵי לָךְ – מה שנטלתי לעצמי פחות מן הראוי לי, הוא אַדַּעְתָּא דְּלָא יָהֵיבְנָא לָךְ בְּאִילָנוֹת – על דעת שלא אתן לך חלק באילנות, קָא מַשְׁמַע לָן שאינו יכול לומר כן, משום דְּאִיבָּעֵי לֵיהּ לְפָרוּשֵׁי לֵיהּ – שהיה לו לפרש זאת.

שנינו בברייתא: שבְּמָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ שֶׁלֹּא לְהַשְׁכִּיר אילנות עם הקרקע אֵין מַשְׁכִּירִין: שואלת הגמרא: פְּשִׁיטָא. ומיישבת: לָא צְרִיכָא אלא במקום דְּכוּלֵּי עָלְמָא מְכַבְּדֵי בְּרֵיבְעָא – שרגילים האריסים ליטול הקרקע על מנת ליתן לבעל השדה רבע מן התבואה, וְאָזַל אִיהוּ וְקִיבְּלָהּ בְּתִילְתָא – והלך אריס זה וקיבלה על מנת ליתן לבעלים שליש מן התבואה, מַהוּ דְּתֵימָא דְּאָמַר לֵיהּ האריס לבעל השדה, הַאי דְּטַפַּאי לָךְ – מה שאני נותן לך יותר הוא אַדַּעְתָּא דְּיִתְּבַת לִי בְּאִילָנוֹת – על דעת שתחלוק עמי אף בפירות האילנות. קָא מַשְׁמַע לָן שאין הדין כן, דְּאִיבָּעֵי לֵיהּ לְפָרוּשֵׁי לֵיהּ – מאחר שהיה על האריס לפרש זאת לבעל השדה.

שנינו במשנה: כְּשֵׁם שֶׁחוֹלְקִין בַּתְּבוּאָה, כָּךְ חוֹלְקִין בַּתֶּבֶן וּבַקַּשׁ: הגמרא מבארת שדין זה תלוי במנהג המקום: אָמַר רַב יוֹסֵף, בְּבָבֶל נָהֲגוּ דְּלָא יְהִיבֵי תִּיבְנָא לַאֲרִיסָא – המנהג בבבל הוא שאין האריס נוטל חלק בתבן כלל. לְמַאי נַפְקָא מִינָּהּ, דְּאִי אִיכָּא מִינִּישׁ דִּיהַבִי – שאם ישנו אדם בבבל הנותן לאריסו חלק בתבן, מידת עֵין יָפָה הוּא נותן בו, ולא מעיקר הדין הוא עושה, וְלֹא נַמְרִינַן מִינֵּיהּ – ואין ללמוד ממנו שכך הוא המנהג.

הגמרא מבארת מי חייב בהוצאות שמירת השדה: אָמַר רַב יוֹסֵף, בּוּכְרָא – תל עפר גבוה שבונים סביבות השדה, וְטַפְּתָא – ומה שמוסיפים עליו לאחר זמן כשהונמך התל הראשון, וְאַרְכְּבָתָא – הגבהת התל בשלישית, וְקָנֵי דְּחִיזְרָא – קנים שמעמידים סביבות השדה כדי לחבר להם גדר, כל הוצאות אלו דְּבַעַל הַבַּיִת הם, ואינם מוטלות על האריס. וְחִיזְרָא גּוּפֵיהּ דַּאֲרִיסָא – אמנם הגדר עצמה שמחברים לקנים, מוטלת על האריס לעשותה. כְּלָלָא דְּמִילְתָא – כלל הדבר בדינים אלו, כָּל עִיקַּר בַּלְטָא – כל דבר שהוא מעיקר שמירת השדה, שאי אפשר לשמור השדה בלעדיו, דְּבַעַל הַבַּיִת – מוטלת ההוצאה על בעל השדה, נְטִירוּתָא יְתֵירְתָא דַּאֲרִיסָא – וכל דבר העשוי לשמירה יתירה, מוטל על האריס, כיון שהוא עושהו רק כדי להקל מעליו, שלא יצטרך לטרוח כלל בשמירת השדה.

וְאָמַר רַב יוֹסֵף, מָרָא – קניית מעדר לחפור בשדה, וּזְבִילָא – ורַחַת לזרות בה את התבואה, וַדְווֹלָא – דלי להשקות את השדה, וְזַרְנוּקָא – נוד למלאות בו מים להשקות השדה, כל הוצאות אלו דְּבַעַל הַבַּיִת הם, אֲרִיסָא עָבִיד בֵּי יְאוֹרֵי – ועל האריס מוטל לחפור חריצים משפת הנהר עד סוף השדה, שבהם שופכים את המים שדולים מהנהר.

שנינו במשנה: כְּשֵׁם שֶׁחוֹלְקִין בֵּיצִין כָּךְ חוֹלְקִין בַּזְּמוֹרוֹת וּבְקָנִים: שואלת הגמרא: קָנִים מַאי עֲבִידְתַּייהוּ – מה מעשיהם של קנים בכרם, ולאיזה צורך מגדלים אותם שם. משיבה הגמרא: אָמְרֵי דְּבֵי רַבִּי יַנַּאי, אין הכוונה לקנים הגדלים בכרם, אלא לָקָנִים תלושים [הַמּוּחְלָקִין –שניטלה קליפתם], שֶׁבָּהֶן מַעֲמִידִין אֶת הַגְּפָנִים באויר, שלא יעמדו על גבי הקרקע ויתקלקלו:

שנינו במשנה: וּשְׁנֵיהֶם מְסַפְּקִין אֶת הַקָּנִים שואלת הגמרא: לָמָּה לִי – מדוע הוצרכה המשנה להשמיענו דין זה, הרי מאחר שחולקים ביניהם את הקנים, ודאי נשתתפו בהם מתחילה, שאם לא כן מדוע נוטלים שניהם. משיבה הגמרא: מַה טַּעַם קָאָמַר – כוונת המשנה ליתן טעם לדין הקודם, כלומר, מִשּׁוּם דִּשְׁנֵיהֶם חוֹלְקִין בַּקָּנִים, מִשּׁוּם דְּמתחילה שְׁנֵיהֶם מְסַפְּקִין אֶת הַקָּנִים:

משנה

הַמְקַבֵּל שָׂדֶה מֵחֲבֵירוֹ באריסות או בחכירות, ושדה זו הִיא בַּיִת הַשַּׁלְחִין – קרקע יבישה שאין די לה במי גשמים, ומשקים אותה ממעיין הנובע בתוכה, אוֹ בַּיִת הָאִילָן – שצומחים בה אילנות הנותנים פירות, ולאחר מכן יָבֵשׁ הַמַּעְיָן וְנִקְצַץ הָאִילָן, אֵינוֹ מְנַכֶּה לוֹ המקבל לבעל הבית מִן חֲכוֹרוֹ – מן סכום החכירות שקצבו מתחילה, מפני שלא גילה דעתו בשקיבל השדה שרק מחמת המעיין או האילנות הוא מתרצה לקיצבה זו.

אבל אִם אָמַר לוֹ המקבל לבעל השדה חָכוֹר [–החכר] לִי שָׂדֶה בַּיִת הַשַּׁלְחִין זוֹ, אוֹ שאמר לו החכר לי שָׂדֶה בֵּית הָאִילָן זֶה, אם יָבֵשׁ

המשך בעמוד רה

1 **הַמַּעְיָן וְנִקְצָץ הָאִילָן מְנַכֶּה לוֹ מִן חֲכוֹרוֹ** – מן הדמים שקצבו
2 מתחילה, שהרי גילה דעתו מתחילה שהעלה בדמי שדה זו משום
3 המעין או האילן שבתוכה.

גמרא

4 הגמרא מבררת איזה מעיין התייבש: **חֲיִכִּי דְּמֵי, אִילֵימָא דְּיָבֵשׁ נַהֲרָא**
5 **רַבָּה** – אם באופן שהתייבש הנהר הגדול שכל השדות משקים

6 ממנו, אם כן **אַמַּאי אֵינוֹ מְנַכֶּה לוֹ מִן חֲכוֹרוֹ, נֵימָא לֵיהּ** – הרי יכול
7 הוא לומר לבעל השדה **מַכַּת מְדִינָה הִיא**, ושנינו להלן (קה:)
8 שבמכת מדינה מנכה החוכר למחכיר מן דמי החכירות. **אָמַר רַב**
9 **פָּפָּא**, המשנה עוסקת באופן **דְּיָבֵשׁ נַהֲרָא זוּטָא** – שנתייבש הנהר
10 הקטן, דהיינו אמת המים המוליכה את המים מן הנהר הגדול אל
11 השדות שבבקעה, שבזה אין רשאי החוכר לנכות מדמי החכירה,
12 משום **דְּאָמַר לֵיהּ** המחכיר לחוכר,